

Povijesni prilozi, god. 29, br. 39, Zagreb, 2010., 320 str.

Godine 2010. Hrvatski institut za povijest objavio je 39. broj znanstvenog časopisa *Povijesni prilozi*. Časopis je podijeljen u šest cjelina: *Tema broja* (11–104), *Članci* (107–246), *Razgovor* (249–255), *Ocjene i prikazi* (259–292), *Izješće sa skupa* (295–297) te cjelina *In memoriam* (301–309). Prva cjelina, u kojoj su okupljeni radovi autora koji u svojim istraživanjima primjenjuju kvantitativni metodološki pristup, obuhvaća pet znanstvenih radova, od čega jedan pregledni rad i četiri izvorna znanstvena rada. U drugoj cjelini, koja sadrži tri izvorna znanstvena rada i jedno prethodno priopćenje, teme radova usredotočene su na razne probleme iz hrvatske i svjetske povijesti.

Nakon uvodnih riječi glavne urednice Irene Benyovsky Latin, započinje prva cjelina s radom Gordana Ravančića »Kvantifikacija svakodnevnice – primjer dubrovačkih krčmi« (11–21). Na temelju kvantitativne analize slučajeva kaznenoga suda Dubrovačke Republike autor pokušava otkriti učestalost posjećivanja dubrovačkih krčmi. Istodobno, autor ukazuje na moguće »zamke« kvantitativnoga pristupa i piše kako ih izbjeći. Zaključuje se da je ritam posjećivanja krčmi bio sinkron onodobnome ritmu rada i crkvenome kalendaru, čime se dodatno potvrđuje uklopljenost krčme u svakodnevnicu srednjovjekovnoga grada.

Slijedi rad Nenada Vekarića »Metoda 'reprezentativne kapi' i genealoška metoda u povijesnoj demografiji« (23–38). Kroz prilog se demonstrira korist kombinacije metode »reprezentativne kapi« i genealoške metode u istraživanju demografskih procesa u prošlosti. Autor navodi da genealoška metoda omogućava dubinsko prodiranje u samu srž stanovništva, jer se pomoću te metode mogu uočiti brojni »tihi« procesi u stanovništvu, odnosno procesi koji nisu vidljivi »običnim okom«, dok se kroz metodu »reprezentativne kapi« prepoznaje vrijednost informacije iz vrela te omogućava njezina korelacija s drugim dostupnim informacijama. Tako se u ovome radu, na temelju matičnih knjiga i uz pomoć genealoške metode, nastoji utvrditi demografsko kretanje u dubrovačkome vlasteoskom krugu.

Prikazom primjene kvantitativne metode u povijesnim istraživanjima bavi se i Milan Vrbanus u prilogu »Skrivena povijest – tajnoviti svijet brojki« (39–71). Autor najprije ukratko upoznae čitatelje sa značajkama arhivskoga gradiva koje je proučavao tijekom dosadašnjih istraživanja te prikazuje teorijske karakteristike pojedinih kvantitativnih metoda, a zatim putem pojedinih primjera pokušava prikazati značajke svake od njih te objasniti dobivene rezultate. Komparacijom podataka iz različitih vrsta izvora te primjenom različitih kvantitativnih metoda, autor iznosi nove podatke koji prikazuju gospodarsku povijest Slavonije krajem 17. i tijekom prve polovine 18. stoljeća.

Robert Skenderović u članku »Popis stanovništva hrvatskih i slavonskih županija iz 1773. godine ('Tabella Impopulationis pro Anno 1773')« (73–92) proučava popis stanovništva iz 1773. godine, koji predstavlja najstariji sumaran popis stanovništva tadašnje Banske Hrvatske, odnosno civilne Hrvatske i Slavonije. Na temelju analize spomenutog popisa autor razmatra metode popisivanja, uspješnost popisivanja i pouzdanost brojčanih podataka. Osim toga, nastoji utvrditi postoji li metodološka povezanost popisa iz 1773. godine s popisima koji su mu prethodili te onima koji su ga slijedili.

Posljednji rad u prvoj cjelini nosi naslov »Logika i povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga« (93–104). U ovome prilogu Davor Lauc i Darko Vitek predstavljaju novu metodu istraživanja historiografski neiscrpnih matičnih knjiga te iznose nove mogućnosti njihove interpretacije, posebno u cilju formalizacije, a zatim i izrade genealoških stabala. Autori prikazuju postupak moguće formalizacije zapisa iz matičnih knjiga, u ovome slučaju osječkih matičnih knjiga iz 18. stoljeća, a potom i izgradnju računalno primjenjivoga logičkog modela, temeljenoga na temporalnoj logici.

Novu cjelinu započinje Milenko Krešić s prilogom »Depopulacija jugoistočne Hercegovine izazvana turskim osvajanjem« (107–123). U radu se razmatra depopulacija jugoistočne Hercegovine, koja je uslijedila kao izravna posljedica turskih pustošenja i osvajanja. U prvom dijelu rada ukratko se prikazuje tursko osvajanje jugoistočne Hercegovine koje je trajalo više od stotinu godina, dok se u drugom, na temelju objavljene i neobjavljene građe, uspoređuje demografska slika spomenutog prostora u »predtursko« i »tursko« doba.

Lovorka Čoralić i Maja Katušić autorice su priloga »Crnogorac Rade Maina – mletački general u Zadru (druga polovica XVIII. stoljeća)« (125–152). U radu se iznose osnovni podatci o životnome putu, vojnome djelovanju i društvenim kontaktima Crnogorca Rade Maina, istaknutoga mletačkog časnika u drugoj polovini 18. stoljeća. Rad se zasniva na proučavanju dosadašnjih spoznaja iz historiografije te na raščlambi dokumenta pohranjenih u Državnome arhivu u Zadru, Znanstvenoj knjižnici u Zadru te Državnom arhivu u Mlecima. Na kraju rada priloženi su prijepisi oporuke i inventara toga visokoga časnika crnogorskoga podrijetla, koji su načinjeni u Zadru 1792. godine.

»Društveni, politički i ideologijski kontekst stvaralaštva Vatroslava Lisinskoga na području zbornice glazbe. U povodu 190. obljetnice rođenja Vatroslava Lisinskoga i 200. obljetnice rođenja Ljudevita Gaja« (153–196) naslov je sljedećeg članka u časopisu. U njemu Rozina Palić-Jelavić proučava značajke zbornskog opusa Vatroslava Lisinskoga. Osim zbivanja u glazbenome (kulturnome) životu Hrvatske u prvoj polovini 19. stoljeća, kroz rad se mogu pobliže upoznati i povijesna, društvenopolitička i ideologijska zbivanja koja su činila stvaralačko ozračje Lisinskoga. Upravo je njegov zbornski izričaj pokazao u najvećoj mjeri mnoge podudarnosti s obilježjima toga doba, razdoblja ilirskog pokreta.

Zadnji rad u časopisu prethodno je priopćenje nedavno preminuloga Tomislava Markusa, kojemu je i posvećen ovaj broj *Povijesnih priloga*. Prilog nosi naslov »Od divljega prirodnog svijeta do industrijskih velegradova: ekološka povijest ljudskih društava« (197–246), a u njemu se opisuje ekološka povijest ljudskih društava od pelistocenskih sakupljačlovaca, preko domestificiranih agrarnih civilizacija, pa sve do suvremenih industrijskih društava. Kroz pojedina povijesna razdoblja analizira se intezitet i posljedice ljudskog djelovanja unutar prirodnoga svijeta.

Cjelina *Razgovor* (249–255) donosi usporedni intervju s dvije ugledne znanstvenice: prof. dr. Sarah Rees Jones sa Sveučilišta u Yorku i prof. dr. Katalin Szende sa Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti. Te su znanstvenice gostovale na međunarodnom skupu »Grad hrvatskoga srednjovjekovlja«, koji je bio održan na Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu sredinom studenoga 2010. godine. Svrha intervjuja jest dobiti informacije o iskustvima stranih istraživača u istraživanjima povijesti grada i njihovu viđenju stanja istraženosti u Hrvatskoj.

U cjelini *Ocjene i prikazi* (259–292) predstavljeno je ukupno 14 novijih izdanja knjiga i zbornika radova, dok je u cjelini *Izvišće sa skupa* (295–297) opisan program Međunarodnog znanstvenog skupa »Grad hrvatskoga srednjovjekovlja – vlast i vlasništvo«, koji se održao 15. i 16. studenoga 2010. na Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu.

Na kraju časopisa u cjelini *In memoriam* (301–309) ukratko su prikazani život i djelovanje nedavno preminulih znamenitih povjesničara prof. dr. sc. Ivana Kampuša i dr. sc. Tomislava Markusa.

Osim bogatog i raznolikog sadržaja te nedovoljno istraženih tema, ovaj broj *Povijesnih priloga* donosi i nove pristupe istraživanju pojedinih povijesnih problema, čime ponovno potvrđuje važan doprinos ovoga časopisa suvremenoj hrvatskoj historiografiji.

Juraj Balić